

K ORGANIZACI A ČINNOSTI POLICIE A ČETNICTVA NA ÚZEMÍ BRNA (MATERIÁLY)

Miloš RÁBOŇ

Chceme-li sledovat vývoj organizace policie na území města Brna musíme začít již na začátku 18. století. Tehdy vznikla zvláštní policejní komise 20. 3. 1719 u tribunálu. Pro nedostatečnou činnost byla komise v roce 1774 zrušena a její agendu převzaly krajské úřady. Ani to však nevyhovovalo, ale teprve po dlouhých jednáních byla císařem Josefem II. schválena dekretem z 13. 5. 1784 instrukce pro novou policejní organizaci. V rámci této nové policejní organizace byl ještě téhož roku zřízen i státní policejní úřad v Brně, jeho prvním policejním ředitelem se dle dvorského dekretu z 26. 3. 1785 stal Jan Nepomuk Okáčz, působící do té doby u policejního ředitelství ve Vídni.

Státní policejní úřady nebyly v té době ještě vybaveny vlastním uniformovaným sborem, ale odkázány na městské policejní stráž. V Brně byla od roku 1805 městská policejní stráž přeměněna na vojenskou policejní stráž, sestávající z 1 důstojníka, 2 kaprálů a 28 kmánů, kteří však postrádali jakoukoliv kvalifikaci.

Reformy z let 1849–1850 zasáhly organizaci i státního policejního úřadu v Brně. Byl mu podřízen nový policejní komisariát v Olomouci, inspekce v Luhačovicích a vojenská policejní stráž v Brně a Olomouci. Od 11. 12. 1854 též vykonávalo ve svém obvodu i určitou trestní jurisdikci¹.

Dne 16. 12. 1857 nařídil císař z úsporných důvodů všeobecnou redukci vojenských stráží. V Brně byl jejich stav nejprve snížen, později náhradou za něj zřízena společná civilní policejní stráž pro Brno i Olomouc, čítající dohromady jen 12 neozbrojených mužů, kteří konali detektivní služby.

Po pádu Bachova absolutistického režimu byl císař přinucen k uskutečnění některých reforem i v policejní sféře. Policejní ředitelství v Brně zůstalo i poté zachováno, ale nejvyšším rozhodnutím z 10. 1. 1868 byla zmenšena jeho působnost jen na území města a jeho předměstí a výnosem předsednictví moravského místodržitelství² rozdělena policejní služba mezi policejní ředitelství a obce. Jen při konkurenci tr. činů měla zásadně převládat pravomoc státní policie.

¹Policejní ředitelství v Brně, OSA Brno – B26

²Výnos předsednictví moravského místodržitelství č. 167 ze dne 10. 1. 1868

Poslední změnou za trvání rakouské monarchie bylo zřízení zvláštní policejní expozitury v Králově Poli a v Husovicích³ a dále stanovení věcné agendy pro brněnské policejní ředitelství⁴. Policejní ředitelství mělo vykonávat tuto věcnou agendu:

- všechny záležitosti, při nichž se jednalo o nebezpečí pro panovníka, jeho dům, stát, veřejnou bezpečnost a vnitřní pokoj,
- agendu ohlašovací, cizineckou a pasovou
- záležitosti tiskové, spolkové a divadelní, povolování všech představení a veřejných produkcí
- provádění zbrojního patentu a pasů na střelivo
- dohled na železniční a lodní dopravu
- pohraniční policejní službu prostřednictvím expozitur
- trestní pravomoc při přestupcích trestního zákona, příkázaných zeměpanským policejním úřadům
- vyšetřování skutkové podstaty a předběžné vyhledávání a pátrání při zločinech, přečinech a přestupcích
- redakci policejního oznamovatele.

Po vzniku první republiky byl převzat rakouský policejní systém i s personálním obsazením téměř beze změny.

V Brně zůstal v čele úřadu bývalý policejní ředitel Rycheký i se 14 konceptními úředníky, 26 kancelářskými silami, 3 zřízenci, 1 úředníkem a 50 muži civilní stráže (policejní agenti).

Podle výnosu policejního ředitelství v Brně⁵ prezident pověřil pouze správce moravského místodržitelství z usnesení revolučního Národního výboru v Brně tamější policejní ředitelství veškerou bezpečnostní službou v hlavním městě Brně a věcný obor jeho působnosti rozšířil na veškerou soudní a místní policii za spoluúčinnosti policejních expozitur, obecních policejních úřadů a četnických stanic. Obec přestala tak disponovat městským policejním aparátem, nesla však i nadále veškerý náklad, a to až do úplného zestátnění městské policie a zřízení sboru uniformované a neuniformované stráže bezpečnosti⁶.

Na základě vyhlášky MV⁷ došlo k nové reorganizaci policejního ředitelství v Brně.

- § 1) "Na základě zákona ze dne 16. 3. 1920 č. 165 Sb., zřizuje se s platností ode dne 1. 10. 1922 jako jednotný státní policejní úřad pro zemské hlavní město Brno a okolí na místo dosud tam stávajícího policejního úřadu s omezeným oborem působnosti policejní ředitelství s okresními policejními komisařstvími v Králově Poli a Husovicích, jakož i s policejními expoziturami v Břeclavi a Hrušovanech-Šanově.

³Nařízení ministerstva vnitra č. 44 ř. z. ze dne 22. 6. 1910

⁴Vyhláška moravského místodržitelství č. 45 ř. z. ze dne 26. 7. 1910

⁵Výnos policejního ředitelství v Brně č. 7001 z 10. 11. 1918

⁶Zákon č. 230 Sb. ze dne 13. 7. 1922 spolu s prováděcím nařízením č. 295 Sb. z 5. 10. 1922

⁷Vyhláška MV č. 285 Sb. ze dne 26. 9. 1922

§ 2) Policejní obvod:

Působnost policejního ředitelství vztahuje se na celý obvod Brna, utvořeného zákonem ze dne 16. 4. 1919, č. 215 Sb. z. a n. (Velké Brno) a osadu Mokrou Horu místní obce Jehnic. Toto území jest obvodem policejního ředitelství v Brně.

Tento obvod rozděluje se na následující tři okresy I. až III., a to:

I. okres obsahuje město Brno v mezích hranic, jež trvaly před rozšířením teritoriálního obvodu zákonem ze dne 16. 4. 1919, č. 213 Sb. z. a n., dále: Kamenný Mlýn, Bohunice, Černovice (vyjímajíc část Nové Černovice), Dolní a Horní Heršpice, Jundrov, Kohoutovice, Komárov, Lískovec, Přízřenice, Slatina, Tuřany a Vejvanovice (nyní Brněnské Ivanovice).

II. okres obsahuje: Komín, Královo Pole, Medlánky, Řečkovice, Žabovřesky a Mokrou Horu místní obce Jehnic. V tomto okresu II. zřizuje se okresní policejní komisařství se sídlem v Králově Poli.

III. okres obsahuje: část Černovic – tzv. Nové Černovice, Husovice, Juliánov, Maloměřice, Obřany a Židenice. V tomto okresu III. zřizuje se okresní policejní komisařství se sídlem v Husovicích. V Břeclavi a v Hrušovanech – Šanově zřizují se na nádraží policejní expozitury, které jsou podřízeny policejnímu ředitelství v Brně. Obvod těchto policejních expozitur se omezuje na rozlohu dotýčných nádraží se všemi budovami a železničními tratěmi až k hranicím Československé republiky.

§ 3) Působnost:

Působnost tohoto policejního ředitelství obsahuje tyto úkony v policejním obvodě:

- zachovávaní veřejné bezpečnosti, jakož i veřejného pořádku a pokoje
- záležitosti ohlašovací, cestovních listů a cizinecké, jakož i záležitosti všeobecných občanských legitimací a záležitosti pohraničních styků
- spolkovou a shromažďovací policii
- tiskovou policii
- péči o bezpečnost osob a majetku
- péči o bezpečnost a snadnost dopravy na cestách po strážce v předepsaném bodě dotčené a policejní záležitosti při vozbě železniční, paroplavbě a při letecké dopravě
- vynášení nálezy, aby byl někdo postrkem odveden a vyhoštěn podle zákona ze dne 27. 7. 1871 č. 88 ř. z., jakož i aby byl postaven pod policejní dozor (na základě tohoto zákona mohou být z příčin policejních dopraveny postrkem tj. doprovodem do svých domovských obcí

následující osoby: tuláci, osoby bez průkazu a cíle, nevěstky, trestanci z káznice)

- vykonávat zbrojní a nábojní policii, jakož i bezpečnostněpolicejní ustanovení předpisů o třaskavinách
- divadelní policii, povolovat všechny veřejné produkce a výstavy (kromě divadelních koncesí, kinematografických licencí a povolení pro šantány a cirkusová představení), schvalovat předkládané programy a texty písní, povolovat maškarní plesy, veřejné plesy a taneční hudby
- dohled k výčepům, hospodám a zájezdním hostincům, kavárnám, noclehárnám, veřejným shromaždištím a zábavním místům a k podobným podnikům, dozor ke hrám na veřejných místech a vykonávat předpisy o policejní hodině zavírání
- policii mravnostní
- policii čelední
- výkon řádu pro fiakry
- policejní právo trestní na základě císařského nařízení ze dne 20. 4. 1854, č. 96 ř. z., podle působnosti policejnímu ředitelství dané
- policejní úřední výkon podle zákona ze dne 11. 7. 1922 č. 241 Sb.
- redakci policejního oznamovatele

§ 4) Organizace:

V cele policejního ředitelství jest policejní ředitel, který vede pod svou zodpovědností policejní službu v policejním obvodu.

Policejní ředitel jest podřízen bezprostředně prezidentovi zemské správy politické.

Policejnímu řediteli bude dán konceptní, kancelářský a služební personál, jež mu bude třeba.

§ 5) K podpoře a k vykonávání policejní exekutivní služby budou podřízeny policejnímu řediteli obory stráže bezpečnosti uniformované a neuniformované⁸.

Vyhláškou ministra vnitra z 12. 3. 1926 byl obvod působnosti brněnského policejního ředitelství opět změněn, Bylo vytvořeno 5 okresů řízených policejními komisariáty v Brně-městě, Králově Poli, Husovicích, Komárově a na Starém Brně.

Jejich věcná agenda byla upravena takto:

- zachování veřejné bezpečnosti a pořádku
- záležitosti ohlašovací, pasové a cizinecké
- věci spolkové, tiskové a shromažďovací
- péče o bezpečnost osob a majetku
- péče o bezpečnost dopravy
- zbrojní záležitosti

- divadlo
- dohled na hospody a kabarety
- mravnostní policie
- čelední policie
- výkon řádu pro fiakry
- policejní trestní právo
- dozor nad pohlavními chorobami.

Nástup fašismu v polovině 30. let si vynutil přehodnotit dosavadní organizaci policejní správy. Na základě vládního nařízení⁹ byla v roce 1937 zrušena břeclavská policejní expozitura a na místo ní byl zřízen samostatný policejní úřad.

Po okupaci Československa v březnu 1939 se Němci ihned zmocnili i vedení brněnského policejního ředitelství, kde dosadili německého policejního presidenta, jímž se stal dr. Karel Schwabe, který byl od 7. 5. 1940 vystřídán dr. Jungwirthem. V systemizovaném stavu bylo tehdy 1.456 zaměstnanců, z toho 1.277 členů uniformovaného a neuniformovaného strážního sboru a 33 úředníků právní služby. Na základě zákona¹⁰ o přizpůsobování protektorátní správy říšské správě byla z pravomoci policejního ředitelství zcela vyňata tajná bezpečnostní složka a část agendy kriminální, které převzaly německé úřady a gestapo.

K dalšímu zásahu do organizace brněnského policejního ředitelství došlo v roce 1942 při Heydrichově reformě veřejné správy. Tak jako na ostatní policejní úřady, tak i na brněnský policejní úřad byla zřízena tzv. správa z příkazu Říše a na ni přešly i některé úkoly, které dosud plnily Oberlandráty (zbraně, protiletectká ochrana aj.).

Od 1. 7. 1942 byla z kompetence policejního ředitelství vyňata uniformovaná a neuniformovaná stráž, z níž byla vytvořena zvláštní velitelství pro uniformovanou a neuniformovanou policii, podřízená Inspektorům uniformované a neuniformované policie.¹⁰

Organizace a příslušnost inspektorů uniformované a neuniformované je popsána v části IV. o četnictvu a v části V. o policii.

Pokud se jedná o strukturu Velitelství pro uniformovanou policii v Brně, tak byla následující:

V čele úřadu stál po celou dobu velitel uniformované policie plk. Jan Mahovský a dále zde byl pobočník (adjutant). Činnost velitelství a jeho jednotlivých oddělení se měnila a po konečných úpravách vypadala takto:

⁸Vládní nařízení č. 51 Sb. z 6. 3. 1936

⁹RGBI I str. 1861 z 1. 9. 1939

¹⁰Policejní ředitelství v Brně, OSA Brno – B26

- oddělení Ia: Organizace, nasazení uniformované policie (poskytování asistence), vzdělání, záležitosti dopravy a motorových vozidel, zpravodajství (hlášení o událostech), požární policie.
- Oddělení Ib: Zbraně, munice a přístroje, služební předpisy, tiskové předpisy, služební koně a psi, oděvy, výzbroj, ubytování, zaopatření.
- Oddělení II: Osobní záležitosti, povyšování, propuštění, stížnosti, disciplinární záležitosti, právní záležitosti, zdravotní záležitosti.
- Oddělení IVa: Věci hospodářské a peněžní.
- Oddělení L: Civilní a protiletectká ochrana, její hospodářské zajištění a zajištění vozidel, stavební opatření pro protiletectkou ochranu, veřejné kryty, technické záležitosti, ochranné zákopy, pracovní nasazení a zajištění zásobování.
- Spisovna: vedla podací protokol došlých spisů s rejstříkem, rozkazy velitele s rejstříkem, opatření velitele s rejstříkem, zvláštní rozkazy s rejstříkem, denní rozkazy a nařízení v záležitostech protiletectké obrany s rejstříkem, archiv velitelství, kam patřily všechny písemnosti starší 3 roků.

Osobní styk s velitelem obstarával pobočník, případně vedoucí oddělení Ia. Zastupováním velitele byl pověřen služebně nejstarší vedoucí oddělení, případně opět vedoucí oddělení Ia. Ten byl také zodpovědný za řádné vyřizování veškeré agendy úřadu a byl proto oprávněn dávat příslušné pokyny ostatním vedoucím oddělení a jednotlivým referentům.

S platností od 1. 1. 1944 došlo na základě vládního nařízení¹¹ k rozšíření obvodu policejního ředitelství v Brně o obvod bývalé obce Líšeň. Dále na základě nařízení ministra vnitra¹² bylo s platností od 30. 6. 1944 zrušeno dosavadní rozdělení policejních správních obvodů na okresy a policejní komisariáty a jejich agendu vykonávalo policejní ředitelství v Brně přímo.

Jako poslední změnu provedenou Heydrichovou reformou bylo vládním nařízením¹³ přejmenováno brněnské policejní ředitelství na policejní presidium v čele s policejním presidentem, podřízeným služebně zemskému presidentovi a dále ministru vnitra.

Všechny změny a úpravy provedené po okupaci v roce 1939 směřovaly k omezení činnosti brněnského policejního ředitelství, které se prakticky omezovalo na pouhé

přísluhování říšským policejním orgánům a gestapu.

Z důvodů faktografické i gnoseologické úplnosti je nutno uvést, že policejní ředitelství v Brně od roku 1922 vyhotovovalo na základě výnosu MV¹⁴ roční statistickou evidenci. Z těchto statistických zpráv je patrná činnost a konkrétní výslednost na všech úsecích policejního ředitelství. Byly sledovány tyto ukazatele¹⁵:

I. Agenda státně-policejní

1. počet došlých spisů
2. počet veřejných schůzí jednotlivých stran včetně táborů a průvodů
3. přehledy o tiskovinách
4. přehledy o spolcích
5. přehledy o divadlech a zábavných podnikcích
6. statistika o veřejných zábavách a sportovních podnikcích včetně podniků biografických

II. Činnost ohlašovacího, cizineckého a pasového oddělení, kde se sledovalo a vyhodnocovalo

1. pohyb obyvatelstva celkově
2. pohyb podnájemníků a služebných
3. fluktuace cizinců
4. stavy cizinců, počty přihlášek k trvalému pobytu
5. počty vystavených pasů cestovních, vystěhovaleckých, zbrojních, osvědčení a různých potvrzení

III. Statistika vysokých a odborných škol po stránce návštěv cizích státních příslušníků

IV. Činnost dopravního oddělení, kde se sledovalo a vyhodnocovalo

1. evidence motorových vozidel
2. evidence šoferů, kočích a řidičů pouličních drah
3. evidence fiakristů a autodrožkařů
4. evidence přestupků a nehod

V. Činnost bezpečnostního oddělení – toto je samostatně rozebráno i s konkrétními počty jednotlivých ukazatelů za příslušný kalendářní rok na str. 137.

VI. Činnost oddělení sociální péče

1. prostituce:
 - počty zadržených a předvedených pro nemravný život
 - počty osob dodaných na kožní kliniku
 - pro přenesení nákazy pohlavní oznámeno soudu
 - pro pohoršlivé provozování smilstva oznámeno

¹¹Vládní nařízení z 15. 5. 1944 č. 119 Sb.

¹²Nařízení ministra vnitra z 18. 5. 1944 č. 122 Sb.

¹³Vládní nařízení z 6. 11. 1944 č. 256 Sb.

¹⁴Výnos MV ze dne 29. 11. 1921 číslo 30.984

¹⁵Policejní ředitelství v Brně, OSA Brno – B26, 1967, inv. č. 1939, karton 2080 a 2081

- pro kuplířství soudu oznámeno
- počty z Brna vyhoštěných prostitutek
- postrkem odesláno do domovských obcí
- mravně vedených dívek do 18 let a počty dodaných do útulku
- počty prohlídek veřejných místností

2. provádění zákona o toulání a žebrotě:

- pro potulku zadrženo a soudu dodáno
- pro potulku zadrženo a soudu udáno
- pro žebrotu zadrženo a soudu dodáno
- pro žebrotu zadrženo a soudu udáno
- do chorobinců dodáno žebračů
- z Brna vyhoštěno žebračů
- do domovských obcí posláno postrkem

3. cikáni a potulné tlupy:

- počty cikánů v Brně
- počty cikánských dětí
- cikánské tlupy

4. nedospělí a mladiství:

- přidrženo k návštěvě školy
- dodáno do městské výzkumny mládeže v Brně
- navrženo a dodáno do vychovatelny
- navrženo do výchovy
- do výchovy dodáno
- nedospělých provinilců v evidenci

5. sociální péče o dospělé a jejich rodiny:

- zaměstnání opatřeno
- zaměstnání opatřeno propuštěným vězňům
- výpomoc (šaty, potraviny, finance) dostalo
- strava vydána sdružením YMCA

6. poradna pro zachráněné sebevrahy:

- druhy sebevražedných pokusů
- příčiny sebevražedných pokusů
- oznámeno případů alkoholismu

Pro ilustraci a názornost uvádím podrobný rozbor činnosti bezpečnostního oddělení Policejního ředitelství v Brně s porovnáním nejdůležitějších ukazatelů za rok 1926, 1930 a 1938.

V roce 1926 byla bezpečnostní agenda vedena následovně:

- předvedeno, zatčeno a soudu dodáno 4.516 osob
- spácháno zločinů celkem 2.503

- z toho

proti zákonu na ochranu republiky	4
padělání platidel	13
veřejné násilí	76
zlomyslné poškození cizího majetku	50
únos	2
nebezpečné vyhrožování	104
jiné zločiny veřejného násilí	14
násilné smilstvo a zprznění	46
vražda a pokus vraždy dítěte	16
vyhnání plodu	37
těžké poškození na těle	61
žhářství	7
krádeže	1.451
zpronevěra	115
loupež	21
podvod	480
utržení na cti	2
dezerce	4

spáchání přečinů a přestupků 6.935

spáchání administrativních přestupků 14.516

Od roku 1930 byla bezpečnostní agenda vedena následovně:

	rok 1930	rok 1938
Trestných činů celkem ohlášeno	3.637	4.965
z toho soudně stíhatelných	2.456	3.486
přestupků administrativních	1.181	1.479
různých příhod na ulici a neštěstí	48	20
počet zatčení	931	958
počet předvedení	1.181	1.610
vraždy	0	0
pokus vraždy	0	0
vražda dítěte	0	0

těžké ublížení na zdraví	0	0
vyhnání plodu	1	0
loupeže	3	3
krádeže a vloupání	1.145	2.332
vloupání do bytů	82	70
krádeže různých motorových vozidel	6	35
počet osob dodaných do věznice	3.801	4.886

Kromě uvedených ukazatelů se ve statistických hlášeních činnosti bezpečnostního oddělení uváděly následující údaje:

- počty fotografovaných osob
- počty získaných otisků prstů an místech činů nalezených
- počty daktyloskopovaných osob
- přehledy o počtech sebevražd a pokusů
- přehledy o pohřešovaných osobách
- přehledy o nálezech mrtvol
- výkony policejních psů

Pro zajímavost ještě předkládám přehled o vedení statistiky dopravním oddělením Policejního ředitelství v Brně a uvádím srovnání některých ukazatelů roku 1926 s rokem 1938.

	rok 1926	rok 1938
počet osobních automobilů	593	3.962
počet nákladních automobilů	134	867
počet motorových vozů zvláštního druhu	12	18
počet motorových kol		

* * *

Stejně jako pro řadu jiných oblastí byl i pro organizaci četnictva důležitý rok 1849. Mimo jiné došlo v červenci 1849 k vytvoření 16 četnických pluků, přičemž pluk č. 3 byl až do roku 1860 dislokován v Brně a do roku 1857 mu velel plk. František REINHART, kterého poté vystřídal Fr. de VERETTHE.

Od roku 1866 bylo 10 plukovních velitelství změněno na 15 Zemské četnické velitelství pro Moravu a Slezsko mělo pořadové číslo 4 a jeho štábní stanicí bylo Brno¹⁶. Jemu byly podřízeny křídelní stanice v Brně a v Opavě, těmto opět četové stanice v Brně, v Opavě a v Olomouci.

Vývoj organizace zemského četnického velitelství v Brně poznáme nejlépe podle schématu dislokačního přehledu dle stavu k roku 1924, 1929 a 1940.

Zemské četnické velitelství pro Moravu rok 1924¹⁷

Štáb

Zemský četnický velitel: generál Alois JIRKA
Náměstek zem. čet. velitele: podplukovník Bohdan BATKA

Pobočnická kancelář

1. pobočník: št. kapitán Emanuel PASKOVSKÝ
2. pobočník: kpt. Vilém KLVÁŇA
Přidělení: št. kapitán Klement NEBERLE
kpt. Karel BRIX
5 gážístů a 2 kancelář. zřízenci

Exponovaní četniční štábní důstojníci:

pro Brno: mjr. Jan ŠEVČOVIČ
přidělení: pobočník kpt. Jindřich BOMBERA
+ 2 gážísté
pro Olomouc: pplk. Václav MULLER (pověřen vedením)
přidělení: pobočník kpt. Antonín DOLEŽAL
+ 2 gážísté
pro Moravskou Ostravu: mjr. Fridolín STUHLÍK
přidělení: pobočník kpt. Alfons ŠEVČÍK
+ 2 gážísté

Doplňovací oddělení:

velitel: mjr. Ludvík LUKSCH
instruktoři: kpt. Karel ZACHA
npor. František PISK
npor. Rudolf CEJNAR
por. Josef KUBÍČEK
vrchní strn. Jan SEIDL
1 gážísta

Hospodářský referát:

hospodářský referent: pplk. účetní Čeněk KORBEL (na zdravotní dovolené)
přidělení: 3 důstojníci a 4 poddůstojníci

¹⁷Příručka schematismu a dislokace četnictva ročník 1924 (Archiv Policejní akademie Praha č. F 12345)

¹⁶Zemské četnické velitelství v Brně – Dr. M. Švábenský 1967 OSA Brno – B 72

Hlavní účtárna:

přednosta: mjr. účetní Jindřich PECHA (pověřen vedením hospodářského referátu)
 přidělení: 1 gážista
 skladiště: št. kapitán účetní Jan PÁNEK (pověřen vedením hlavní účtárny)
 přidělení: 5 gážistů

Lékařská služba

zdravotní referent: št. kpt. zdravotní služby MUDr. Josef ANDRYSÍK

Zemské četnické velitelství v Brně rok 1929

Zemský četnický velitel: generál Vladimír PUTNA
 Náместek zem. čet. velitele: plukovník František BAZALA
 1. pobočník: št. kpt. Antonín TOCHÁČEK
 2. pobočník: kpt. Vilém KLVAŇA
 přidělení: kpt. výkonný Karel BRIX
 kpt. výkonný František LANG
 6 gážistů a 2 kancelář. zřízenci

Exponovaní četniční štábní důstojníci:

pro Brno: pplk. Bohdan BATKA
 přidělení: pobočník kpt. Alfréd HERA
 + 2 gážisté a 1 kancelářský pomocník
 pro Olomouc: mjr. Josef PRACNÝ
 přidělení: pobočník kpt. František HRUDKA
 + 2 gážisté
 pro Moravskou Ostravu: pplk. Fridolín STUHLÍK
 přidělení: pobočník kpt. František OBRUČKA
 + 2 gážisté
 pro Opavu: mjr. Eduard ŠUBČÍK
 přidělení: pobočník kpt. Maxmilián BULTER
 + 2 gážisté

Doplňovací oddělení:

velitel: mjr. Jaroslav VÍT
 první instrukční důstojník: kpt. Alois POLANSKÝ

instruktoři:

kpt. výkonný Antonín VENCLÍK
 npor. výkonný František PISK
 por. výkonný Jan SEIDL
 por. výkonný Petr MIKULICA
 1 gážista

přidělení:

Hospodářský referát:

hospodářský referent:
 přidělení:

mjr. účetní Jan DVOŘÁK
 7 důstojníků

Hlavní účtárna:

přednosta:

účetní skupiny:

št. kpt. účetní Josef NEUMANN
 č. 1 – Brno
 č. 2 – Olomouc
 č. 3 – Moravská Ostrava
 č. 4 – Opava
 22 gážistů

přidělení:

Lékařská služba:

zdravotní referent:

mjr. zdravotní MUDr. Josef ANDRÝSEK

Zemské četnické velitelství v Brně rok 1940¹⁸

Štáb

Zemský četnický velitel: plk. Ladislav KLOFANDA
 Náместek zem. čet. velitele: pplk. Jaroslav RUCKL
 Exponovaní vyšší důstojníci: pplk. Alfons ŠEVČÍK
 pplk. Vojtěch DROZDA

Pobočnická kancelář

Pobočník:

Koncepční důstojníci:

Přidělení:

št. kpt. Oskar PLUSKAL
 kpt. Václav HODEK
 npor. Cyril SROSTLÍK
 npor. Karel CHYTRÝ
 por. Jindřich BÍÝ

Doplňovací oddělení:

velitel:

mjr. Karel KOPEČNÝ

¹⁸ Kalendář četnictva protektorátu Čechy a Morava 1940 (Archiv Policejní akademie Praha č. 6282/40)

instruktoři: št. kpt. Jaromír DANĚK
kpt. JUDr. Rudolf VÁCLAV (osvětový referent)
npor. František VÁŇA
por. Antonín SLOVÁK
strážm. Karel KOS (kancelářský pomocník)
přidělení: 7 gážístů

Justiční a disciplinární referát:

justiční a disciplinární mjr. Gabriel SUDOLSKÝ
referent:

Hospodářský referát:

hospodářský referent: mjr. účetní Josef TRNEČKA
přidělení: 4 důstojníci

Účtárna:

přednosta: št. kpt. účetní Bedřich HANKA
přidělení: 12 důstojníků

Lékařská služba:

zdravotní referent: pplk. MUDr. Josef ANDRYSÍK

Pro dějiny organizace Zemského četnického velitelství v Brně je nutno uvést následující data:

- v roce 1928 došlo k připojení obvodu Zemského četnického velitelství pro Slezsko k Zemskému četnickému velitelství v Brně,
- v červenci 1929 došlo ke zrušení instituce exponovaných četnických štábních důstojníků, která byla zřízena k 1. 1. 1921 a místo ní byla zřízena instituce exponovaných vyšších četnických důstojníků,
- v roce 1931 byly dřívější účtárny zemského četnického velitelství sloučeny v jednu se sídlem v Brně.

Vývoj Zemského četnického velitelství v Brně se od roku 1942 vyznačoval stupňujícími se zásady nacistických činitelů do její organizace.

Dosavadní český velitel KLOFANDA, kterého Němci považovali za nespolehlivého, byl vyměněn za starého četnického důstojníka, Němce Viléma LANGHAMMERA.

Organizační se zemské četnické velitelství muselo přizpůsobit struktuře nadřízených úřadů, tj. inspektoru uniformované protektorátní policie.

Na Moravě se v této funkci vystřídaly dvě osoby. Nejprve to byl četnický podplukovník Jiří ATTENBERGER, který byl jmenován výnosem říšského protektora z 18.

7. 1942¹⁹. Současně byl ATTENBERGER velitelem německého policejního pluku č. 21, což znamenalo personální unii mezi funkcí inspektora a funkcí nejvyššího velitele německé policie v příslušné zemi. To umožňovalo provádět vůči protektorátnímu četnictvu a policii jednotnou politiku.

Dne 15. 2. 1945 nastoupil do funkce inspektora plukovník Josef HEISCHMANN²⁰, který přišel od říšského ministerstva vnitra.

Organizace inspektorova úřadu v roce 1943 byla následující²¹:

Inspektor: podplukovník četnictva Jiří ATTENBERGER
Pobočník: policejní nadporučík Vojtěch TARASIUK
Vedoucí štábu: hejtman četnictva Rudolf RUHSAM

Oddělení Ia:

vedoucí: mjr. Rudolf PILAT
důstojník pro věci spojové: četnický kapitán Bohumil BUREŠ
důstojník pro věci dopravní: četnický kapitán Josef NOVÁK

Náplní oddělení byla organizace, nasazení, výcvik, tělesná výchova, kurzy, odborné policejní školení, věci dopravní a spojové.

Oddělení Ib:

vedoucí: četnický poručík pořádkové služby Josef BERGER

Náplní oddělení byla problematika zbraní, munice, náradí, služební psi, koně, výzbroj a výstroj, ubytování a služební předpisy.

Oddělení II:

vedoucí: četnický nadporučík KAISER

Náplní oddělení byly osobní záležitosti důstojníků a strážmistrů.

Oddělení F:

vedoucí: požární ředitel ing. ADÁMEK

Jedná se o požární policii.

¹⁹ Výnos BdO.-PR.-1000 uveřejněný v denním rozkazu zemského četnického velitelství 54/1942 – Zemské četnické velitelství v Brně – Dr. M. Švábenský 1967 OSA Brno – B 72

²⁰ Inspektor uniformované protektorátní policie na Moravě – Dr. M. Švábenský 1970 OSA Brno – B 300

²¹ Inspektor uniformované protektorátní policie na Moravě – Dr. M. Švábenský 1970 OSA Brno – B 300

Oddělení III:

vedoucí: policejní kapitán Jan ZACHOVAL

Toto oddělení se zabývá právními záležitostmi a činnost zahájilo 14. 9. 1942.

Oddělení IVa:

vedoucí: četnický poručík účetní služby František
BEZDĚK

Náplní oddělení jsou hospodářské záležitosti.

Oddělení IVb:

vedoucí: podplukovník MUDr. Josef ANDRYSÍK

Jedná se o lékařské věci.

Oddělení L:

vedoucí: revírní hejtman ochranné policie Vilém SAAM

Jednalo se o samostatné oddělení z příkazu Říše a náplní byla protiletdecká obrana.

Inspektorova služebna sídlila v Brně, ulice Příční č. 31 v budově zemského četnického velitelství. Postupem doby, jak se služebna rozrostla, bylo oddělení F dislokováno na ul. Měnínské č. 4 (Monitzergasse) a později na ul. Kotlářské č. 2 (Reicheltgasse), oddělení IVa bylo na ul. Kounicova (Giskrastrasse) a oddělení L bylo na Moravském náměstí č. 1 (Adolf Hitlerplatz).

V personální oblasti docházelo na zemském četnickém velitelství v průběhu let 1942 – 1945 k častým změnám. Podle rozkazu inspektora uniformované policie²² ze září 1944 bylo vedení zemského četnického velitelství následující:

Zemský četnický velitel: plukovník Vilém LANGHAMMER Zástupce zemského četnického velitele: podplukovník Emil FRANZ.

17. 4. 1945 přestalo zemské četnické velitelství vyvíjet činnost v důsledku přibližující se fronty a následně se přemístilo do Jihlavy.

Dalším stupněm ve vertikální struktuře četnictva, nepřehlédíme-li k epizodě exponovaných četnických štábních důstojníků v letech 1921 – 1929, byla četnická oddělení.

U tak důležitého četnického oddělení, jaké bylo brněnské, měl velitel k ruce druhého důstojníka, který ho v případě potřeby zastupoval a pomáhal mu v jeho práci podle jeho pokynů. V Brně měla sídla 3 četnická oddělení, která byla podřízena v letech 1921 – 1929 exponovanému četnickému štábnímu důstojníkovi v Brně a pak přímo zemskému četnickému velitelství. Četnické oddělení č. 1 dávalo na počátku roku 1921 příkazy okresnímu četnickému velitelství Brno s 28 četnickými stanicemi: Adamov, Bílovice, Brno-Vídeňská ulice, Bystřec, Černovice, Dolní Kounice, Husovice, Ivančice, Jehnice, Jundrov, Komárov, Královo Pole, Křtiny, Líšeň, Modřice,

²²Rozkaz inspektora uniformované policie č.j. ZČV II 7245/1/44

Obrany, Oslavany, Ostrovačice, Rosice, Sokolnice, Šlapanice, Troubsko, Tuřany, Zastávka (tehdy Boží Požehnaní), Zbýšov, Žabovřesky, Želešice a Židenice.

Četnické oddělení č. 4 řídilo okresní četnické velitelství Vyškov se 12 četnickými stanicemi a okresní četnické velitelství Hustopeče se 14 četnickými stanicemi.

Kromě toho v Brně sídlilo v roce 1921 též četnické oddělení č. 12, jemuž bylo podřízeno okresní četnické velitelství v Tišnově s 9 četnickými stanicemi a okresní četnické velitelství v Novém Městě na Moravě se 12 četnickými stanicemi. Sídlo četnického oddělení bylo v roce 1921 přeloženo do Tišnova a po jeho zrušení 1. 10. 1922 bylo okresní četnické velitelství v Tišnově podřízeno oddělení č. 1 v Brně.

Četnické oddělení č. 4, později Brno II, bylo zrušeno při reorganizaci velitelství četnických oddělení 1. 9. 1930. Tehdy zbylému četnickému oddělení č. 1 v Brně byla přidělena okresní četnická velitelství v Brně, Tišnově a v Boskovicích. Okresní četnické velitelství ve Vyškově připadlo pod četnické oddělení v Kroměříži a okresní četnické velitelství v Hustopečích připadlo pod četnické oddělení v Hodoníně.

Organizačně je také důležité, že za okupace bylo od 1. 9. 1942 zrušeno okresní četnické velitelství v Tišnově, a tím byl vytvořen obvod, který si pro svou neobyčejnou rozlehlost vynutil od 1. 7. 1944 rozdělení na okresní četnické velitelství Brno – východ a Brno – západ.

Agenda četnického velitelství neměla být rozsáhlá, neboť důraz se kladl na pružné osobní jednání. Velitel obstarával kancelářské práce a vyřizoval sám důvěrné i mobilizační záležitosti, jakož i věci, které měly zůstat utajeny.

Kromě obvyklých četnických písemností byly pro četnická oddělení předepsány tyto zvláštní pomůcky, protokoly a záznamy:

- generální a speciální mapa obvodu
- náčrtky obvodů podřízených stanic
- protokol o pochvalách s rejstříkem
- záznam nemocných
- kniha o početním stavu
- zařadovací listina
- abecední rejstřík normativních výnosů a rozkazů.

Vývoj organizace četnického oddělení Brno poznáme nejlépe podle schématu dislokačního přehledu dle stavu k roku 1924, 1929 a 1940.

Četnická oddělení v Brně – stav k roku 1924²³.

Oddělení čísl. 1 v Brně

velitel:	št. kpt. Oldřich ZEMAN
II. důstojník:	kpt. Bedřich ŠTEIGER
kancelář:	strm. Karel KOS

²³Příručka Schematismu a dislokace četnictva ročník 1924 (Archiv Policejní akademie Praha č. F 12345)

Stav oddělení 184 mužů. Toto oddělení řídilo Okresní četnické velitelství v Brně a Okresní četnické velitelství v Tišnově.

Oddělení čísl. 4 v Brně

velitel: kpt. Alois POLANSKÝ
kancelář: strn. Jan CIMBÁLNÍK

Stav oddělení 138 mužů. Toto oddělení řídilo Okresní četnické velitelství ve Vyskově a v Hustopečích.

Četnická oddělení v Brně – stav k roku 1929²⁴.

Oddělení čísl. I v Brně

velitel: št. kpt. Rudolf KOŠTÁK

Početní stavy viz příloha č. 2. Toto oddělení řídilo Okresní četnické velitelství v Brně a Okresní četnické velitelství v Tišnově.

Oddělení čísl. II v Brně

velitel: št. kpt. Rudolf RIEDL

Početní stavy viz příloha č. 2. Toto oddělení řídilo Okresní četnické velitelství ve Vyskově a Okresní četnické velitelství v Hustopečích.

Četnické oddělení Brno – stav k roku 1940²⁵.

Oddělení Brno

velitel: mjr. Vilém LANGHAMMER
II. důstojník: kpt. Jaroslav MANN
kancelář: štábní strážmistr Václav STRNAD

Početní stavy neuvedeny. Toto oddělení řídilo:

- Četnickou pátrací stanicí Brno,
- Četnický pohotovostní oddíl Brno,
- Četnickou silniční kontrolní stanicí Brno,
- Okresní četnická velitelství v Brně, Tišnově a Boskovicích.

Pro dějiny organizace četnických oddělení v Brně je nutno uvést následující data:

- v září 1930 došlo ke zmenšení počtu četnických oddělení a úpravě jejich obvodů
- v říjnu 1938 došlo k nové úpravě obvodů četnických oddělení.

Dalším článkem organizace byla okresní četnická velitelství a četnické stanice.

Vývoj organizace okresního četnického velitelství v Brně poznáme nejlépe podle schématu dislokačního přehledu dle stavů k roku 1924 a 1940, včetně četnických stanic v jejich obvodech.

Okresní četnické velitelství v Brně – stav k roku 1924²⁶.

²⁴Zemské četnické velitelství v Brně – Dr. M. Švábenský 1967 OSA Brno – B 72

²⁵Kalendář četnictva protektorátu Čechy a Morava 1940 (Archiv Policejní akademie Praha č. 6282/40)

²⁶Příručka Schematismu a dislokace četnictva ročník 1924 (Archiv Policejní akademie Praha č. F 12345)

velitel:
četnické stanice:

npor. František CHMELA

Brno (velitel vrch. strážm. Josef DĚKÁČEK), Troubsko, Husovice, Líšeň, Šlapanice, Sokolnice, Královo Pole, Adamov, Křtiny, Komárov, Žabovřesky, Bohunice, Tvarožná, Jundrov, Jehnice, Bílovice n/Sv., Modřice, Nové Černovice, Tuřany, Obřany, Bystř, Ivančice, Dolní Kounice, Zastávka, Zbýšov, Ostrovačice, Rosice, Oslavany, Padochov, Domášov, Ubec, Žilovičky.

Okresní četnické velitelství v Brně – stav k roku 1940²⁷.

velitel:
četnické stanice:

nejmenován

Brno eskortní stanice (velitel vrch. strážm. Václav RYCHLÍK), Ořechov, Bosonohy, Chrlice, Líšeň, Šlapanice, Sokolnice, Adamov, Křtiny, Tvarožná, Jehnice, Bílovice n/Sv., Modřice, Bystř, Střelice, Ivančice, Dolní Kounice, Zastávka, Zbýšov, Říčany, Rosice, Oslavany, Domášov, Reznovice, Dobřínsko a Jezeřany.

Z uvedeného přehledu je patrné, že došlo ke změnám četnických stanic v obvodu okresního četnického velitelství v Brně jak v místech jejich dislokace tak i počtu. Dále je nutno upozornit, že k 1. 7. 1944 bylo Okresní četnické velitelství Brno rozděleno na Okresní četnické velitelství Brno-východ a Okresní četnické velitelství Brno-západ²⁸.

Pro názornost a ukázkou s jakou přehledností a důsledností byly vedeny dislokační přehledy četnictva, obsahuje příloha č. 2 kopie dislokačních přehledů Zemského četnického velitelství v Brně z roku 1929 a 1942.

Na četnických stanicích i na okresních četnických velitelstvích byly spisy, kromě spisů tajných a důvěrných, ukládány podle jednacích čísel a k jejich evidenci byly pořizovány podací protokoly a indexy. Samostatně byly také ukládány spisy pátrací, manipulované obvykle do skupin I–VIII a A–G, a spisy o udání a zatčení. Za okupace byly dále tvořeny zájmové věcné fascikly o zásobování a náletech.

Jak již bylo uvedeno v předchozí části tj. období let 1939 – 1945, došlo v roce 1942 ke zrušení pohotovostních četnických oddílů a četnických silničních kontrolních stanic a jejich přeměnu v motorizované četnické oddíly. Za účelem zajištění výcviku pro čekatelé protektorátní bezpečnosti byly zřízeny protektorátní policejní prapory a policejní školy.

²⁷Kalendář četnictva protektorátu Čechy a Morava 1940 (Archiv Policejní akademie Praha č. G 282/40)

²⁸Zemské četnické velitelství v Brně – Dr. M. Švábenský 1967 OSA Brno – B72, denní rozkaz zemského četnického velitelství č. 62/1944, bod 9

Pokud jde o oblast Moravy, tak sídlem praporu se stal tábor německé pořádkové policie v Olomouci a do čela byl postaven mjr. Edmund HARTEL, původně adjutant protektorátního ministra vnitra generála JEŽKA.

Později byl prapor odvelen do Říše, kde byl využíván k záchranným pracem po náletech v Porúří. Velitel praporu mjr. HARTEL byl v lednu 1944 přeložen do Holešova jako zástupce velitele tamní školy.

Pokud jde o zmíněnou školu, byla zřízena v říjnu 1942 a činnost zde byla zahájena 20. 11. 1942. Do čela školy byl postaven ppk. ZACHA, dosavadní vedoucí doplňovacího oddělení zemského četnického velitelství. Ve škole byly pořádány kurzy pro začátečníky, pro vrchní strážmistry, pro důstojnické čekatele pořádkové služby a pro důstojnické čekatele výkonné služby. Vojenský výcvik se prováděl podle německých předpisů. Kurzy trvaly až do jara 1945, kdy byly pro blížící se frontu zastaveny.